

14. ptk: Õpetus kirikust (ekklezioloogia)

1. Süstemaatiline õpetus kirikust (ekklezioloogia) kujunes katoliikluses välja võrdlemisi hilja. Kuni Vatikani teise kirikukoguni ei olnud üheselt selge, kuhu liigitada ekklezioloogia teoloogias tervikuna. Alles dogmaatilise konstitutsiooniga “Lumen gentium” (1964) omandas teoloogiline refleksioon kiriku üle praeguse vormi.

2. Selle kohaselt on kirik “ürgsakrament”, mis on sisse seatud Kristuse poolt ja nelipühäl Püha Vaimu läkitamisega nähtaval kujul teoks saanud. See õndsuse sümbol toimib kahel moel: loob inimese seesmise ühtsuse Jumalaga ja ühendab kogu inimkonda Kristuses. Kristus rajab Jumala riigi maa peal, selle teostamise vahendiks on kirik.

3. Trento kirikukogu (Bellarmin) rõhutas tugevalt kiriku nähtavat osa, vastandudes reformaatorite *ecclesia invisibilis*’ele (samas kui Aquino Thomas võttis kirikumõistmisel aluseks just selle seesmise reaalsuse). Teine *Vaticanum* püüab aga luua sünteesi. Ekklezioloogia peab väljendama kiriku kompleksset reaalsust: kirik on küll seesmine, nähtamatu, kuid samas elab ja avaldub maailmas ning on nähtav. See süntees toetub sõna $\mu\sigma\tau\eta\rho\iota\upsilon\nu$ / *sacramentum* piibellik-patristilisele tähendusele. Nõnda läheneti oluliselt ortodokssele arusaamale kirikust.

4. Küsimusele “Kus on kirik?” annab nimetatud konstitutsioon küll tagasihoidliku, kuid oikumeenilises mõttes olulise vastuse: “*Christi Ecclesia ... subsistit in Ecclesia catholica*” (Kristuse Kirik ... teostub katoelses kirikus, 8. art). See tähendab kolme asja:

- a) Kristuse Kirik eksisteerib ajaloolises reaalsuses, ta on nähtav katoelses kirikus (mitte ainult Rooma kirikus; nagu ka paavsti nimetatakse konstitutsioonis “Peetruse järeltulija”, mitte “*Pontifex Romanus*” – seda just orientaalsete piiskoppide nõudel).
- b) Sõnaga “*subsistit*” välditakse eksklusiivset identiteedimääratlust, nagu näiteks: Kristuse Kirik “*on*” katoliku kirik, identne sellega.
- c) Kirikliku tõe ja pühaduse elemente võib leida ka väljaspool katoliku kirikut. – Lahtiseks jääb aga, kuidas seda “katoliikluse-välist kiriklikkust” õieti mõista ja kas see on Kristuse poolt rajatud. See on küsimus, mida tuleb “lahendada lähtudes sakramentaliteedi ideest (sümboli ja sümboliga tähistatu ühtsuse printsiip)” (Aloys Grillmeier).

15. ptk: Pühakiri ja sakramendid

1. “Fenomenoloogilised” erinevused katoliikliku ja evangeelse kiriku vahel ilmnevad ikka veel kõige selgemini nende suhtumises pühakirja ja sakramentidesse (kuigi viimastel aastakümnetel on toimunud arusaamade lähenemine). Katoliiklased ja protestandid on ühel meelel selles, et kirik peab kuulutama Jumala Sõna ja juhtima inimesi õndsusele Kristuses. Kuid rõhuasetused on siiski erinevad: evangeelsetes kirikutes domineerib “Kirja printsiip”, nii et sakramendid mängivad algusest peale väiksemat rolli. Seevastu on “seitse sakramenti” tänapäeva katoliku (ka ortodoksse) kiriku tüüpilised tunnusmärgid. Kas siis protestandid ei vaja sakramente ja katoliiklased ei vaja pühakirja (nagu seda varem on liialdatud vastuoluna kirjeldatud)?

2. Nii lihtne see pole. Mis puudutab pühakirja, siis on sellel olnud katoliku kirikus alati tähtis positsioon. Selle edastamine oli küll rohkem seotud liturgiaga – pikka aega valitseva ladina keele tõttu – ja oli usaldatud peamiselt kleruse hooleks. Lisaks täiendas “Kirja printsiipi” traditsiooni printsiip. Teine Vatikani kirikukogu selgitas, et siin ei ole tegu õpetusega kahest ilmutuse allikast: pühakirja ja traditsiooni mõistetakse kahe erineva viisina Jumala Sõna edasiandmiseks; pühakiri, traditsioon ja õpetusamet asuvad samal tasandil. Pühakirja individuaalne lugemine on juba aastakümneid katoliiklaste seas üha laiemalt levinud. Lugemisharjumuste osas ei tohiks olla suurt erinevust protestantidega.

3. Seevastu sakramentide õpetuse osas on tänini vastamisi kaks erinevat religioosset kultuuri. Katoliikliku õpetuse järgi hõlmavad seitse sakramenti kõiki kristlase elu olulisi punkte – loomulik ja vaimulik elu kulgevad analoogselt. Ristimist, armulauda ja kinnitamist mõistetakse “kristliku initsiatsiooni sakramentidena”, pihti ja haigevõidmist “tervendavate sakramentidena”, preestriks pühitsemine ja abielu sakrament on suunatud teiste inimeste õndsusele. (Katoliku kiriku katekismus)

Evangeelse arusaama kohaselt on sakramendid kultuslikud toimingud, millel on nähtavad elemendid ja mis on sisse seatud Kristuse poolt selgesõnalise õndsustootusega. Selles mõttes tunnustatakse sakramentidena ainult ristimist ja armulauda. Jumala õndsakstegev sõna jõuab inimesteni esmajoonel kuulutamise kaudu. See on “peamine õndsusvahend”. Reformeeritud (kalvinistliku) kiriku arusaama järgi on sakramendid subordineeritud kuulutamisele, luterliku arusaama järgi nad kuulutamisele koordineeritud.